

MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)

Prof. Dr. Murat KARATAŞ

Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmış olduğunu, 27 Ekim 1913'ten itibaren Ataşemiliter olarak görev yaptığı Sofya Büyükelçiliği'nde öğrenmiştir. Bu durumu, “*birfelaket*” olarak değerlendirmiş; aktif görev almak amacıyla Başkomutanlık Vekâleti'ne başvurarak rütbesine uygun görev istemiştir. Tekirdağ'da kurulmakta olan 19'uncu Tümen Komutanlığı'na 20 Ocak 1915 tarihinde Yarbay rütbesi ile atanmıştır. 19'uncu Tümen yeniden teşkil olunduğu için 1 Şubat 1915 tarihinden itibaren Tekirdağ Yarçeşme'deki karargâhından emrinde bulunan 57'nci, 58'inci ve 59'uncu Alay ve bağlılarının belirli bir nizam dâhilinde koordine edilmesi ile meşgul olmuştur. Tekirdağ'da iken 3'üncü Kolordu'dan ilk emrini, 7 Şubat 1915 tarihinde Esat Paşa'dan almıştır. 15 Şubat 1915 tarihinde gelen yeni bir emir ile 19'uncu Tümen'in Çanakkale'ye yapılabilecek bir düşman saldırısına karşı hazır olunması gerektiği yönünde bilgi almıştır.

Çanakkale ve Gelibolu muharebe alanı, Mustafa Kemal'in yabancı olduğu bir yer değildir. Henüz Balkan Savaşları'nın son safhalarında Bolayır'da Fahri Paşa'nın kumandasında bulunan kuvvetlerin “Erkan-ı Harbiyesi Harekât Şubesi Müdürü” olarak görev yapmış ve bu sıralarda Çanakkale sahilini ve bölgenin savunma tertibatını tetkik etmiştir. Yaklaşık bir yıl kadar görevli olduğu süre boyunca, bu coğrafi alanı ve araziye öğrenmiştir.

19'uncu Tümen'e bağlı 58'inci ve 59'uncu Alayların İstanbul'a nakledileceği ve 19'uncu Tümen'in karargâhı ile birlikte 57'nci Alay'ı alarak Eceabat'a gelmesi gerektiğini bildiren 22

Şubat 1915 tarihli emir sonrası, Çanakkale'de ismi altın harflerle yazılacak 57'nci Alay'ı yeniden teşkil etmiştir. 58'inci Alay'dan ve 59'uncu Alay'dan birer tabur alarak 57'nci Alay'ın 2'nci ve 3'üncü Taburlarını diğer alaylara vermiştir. Diğer alaylardan elbise, ayakkabı, askerî teçhizat ve hayvan alarak 57'nci Alay'ı tahkim etmiştir. 24 Şubat 1915 günü Tekirdağ'dan hareket eden Yarbay Mustafa Kemal, 57'nci Alay ile birlikte Reşit Paşa Vapuru ile 25 Şubat sabahı Eceabat'a ulaşmıştır. Eceabat'taki karargâhına ulaştığında Mevki-i Müstahkem Komutanı Cevat Paşa'dan gelen ilk emir, Seddülbahir'den Ece Limanı'na kadar tüm birliklerin sevk ve idaresinin kendisine verildiğine dairdir. Böylece “Maydos Mıntıka Kumandanı” olarak 25 Şubat-23 Mart 1915 tarihleri arasında Ece Limanı'ndan itibaren Gelibolu Yarımadası'nın güneyine kadar olan kısmın tamamında piyade ve topçu sınıfı dahil olmak üzere bölgenin tek sorumlusu olmuştur. Bu süre zarfında Balkan Harbi'nden kalma tecrübesinden de hareketle, birlikleri konumlandırmış; talim ve terbiye işleri ile meşgul olmuş; tatbikatlar yaptırmış ve düşmanın olası çıkarma noktalarına dair birlik komutanları ile birlikte karargâhında harp oyunları düzenlemiştir. Topçu birliklerinin hangi noktalara yerleştirileceği ya da hangi bölgelere tahkimatlar yapılması gerektiği yönünde faaliyetlerde bulunmuştur.

3 Kasım 1914 tarihinden itibaren açılan Çanakkale Cephesi'nde özellikle deniz sektörüne ait hareketlilik şubat ayında artmıştır. Nitekim 18 Mart 1915'te İtilaf Donanması, Çanakkale Boğazı'nı geçme girişiminde başarısız olarak ve ağır kayıp vererek geri çekilmiştir. Çanakkale Boğazı'nın savunması Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı'na yapılmıştır. Mustafa Kemal'in bu savunmada görevi, Gelibolu Yarımadası'na olası

bir amfibi harekâtı karşılamak ve gidermektir. Aynı zamanda Boğaz'ın Rumeli yakasında görevli olan topçu birlikleri de Maydos Mıntıka Komutanı olarak Mustafa Kemal'in emrindedir. 18 Mart Boğaz Zaferi'nden sonra Mustafa Kemal, düşmanın olası çıkarma noktalarının nereleri olabileceği ve bu noktalara karşı Türk birliklerinin savunma planının nasıl olacağı konusunda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

Mustafa Kemal'e göre, düşmanın karaya ayak basmasına müsait olan coğrafi bölgelere, kısa sürede müdahale edilebilecek bir tertibat alınması gerekiyordu. Ancak Liman von Sanders'in 24 Mart 1915'te 5'inci Ordu Komutanlığı'na atanması sonrası, savunma tertibatında önemli değişiklikler yapılmıştır. Sanders'e göre donanma ateşiyle etkili atışlar yapılacağından düşmanın karaya çıkmasına müsaade etmek ve daha sonra yapılacak taarruzlarla düşmanı denize dökmek uygun olacaktı. Bu nedenle Mustafa Kemal'in Gelibolu Yarımadası'nı savunma tertibatında, değişiklikler yapılmaya başlanmıştır.

24 Mart 1915 tarihinde 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey'in Eceabat'a gelmesinden sonra Maydos Mıntıka Komutanlığı görevi son bulan Mustafa Kemal, bu tarihten itibaren sadece kendi tümeninin başında olarak Eceabat'ta tatbikatlara devam etmiştir. 21 Nisan 1915 tarihinde Eceabat'ın düşman uçakları ile bombardımanından etkilenen 19'uncu Tümen, kısım kısım Bigalı'ya hareket etmiş ve Mustafa Kemal, Bigalı'ya karargâhını kurmuştur.

25 Nisan 1915 sabahı Mustafa Kemal'in öngörüsü gerçekleşmiş ve İngiliz birlikleri Gelibolu Yarımadası'nda Kabatepe ve Seddülbahir bölgesine, Anadolu tarafında Kumkale'ye eş zamanlı asker çıkarmıştır. Bu ilk çıkarma harekâtından üç ay sonra muharebelerin neticeye ulaşmaması nedeniyle İngiliz birlikleri, 6 Ağustos 1915'te ikinci çıkarma

harekâtı olarak adlandırılabilen Suvla çıkarmasını gerçekleştirmiştir. Fakat bunda da istedikleri başarıyı elde edememiş ve 19/20 Aralık 1915 gecesi Arıburnu-Anafartalar bölgesini, 8/9 Ocak 1916 gecesi ise Seddülbahir bölgesini terk etmişlerdir. Kara muharebeleri yaklaşık 8,5 ay sürmüştür.

Mustafa Kemal, yaklaşık 11 ay süre boyunca Çanakkale Cephesi'nde bulunmuştur. 20 Ocak 1915'te 19'uncu Tümen Komutanı olarak cephede göreve atanmış, 10 Aralık 1915'te cepheden ayrılmıştır. Çanakkale Savaşları'na Yarbay rütbesi ile katılmış, 1 Haziran 1915'te Albaylığa terfi etmiştir. Cephede 19'uncu Tümen Komutanı, Maydos Mıntıka Komutanı, Arıburnu Kuvvetleri Komutanı ve Anafartalar Grup Komutanı görevlerinde bulunmuştur. Yararlı hizmetlerinden dolayı 30 Nisan'da Gümüş İmtiyaz Harp Madalyası'na, 17 Mayıs'ta ise Altın Liyakat Madalyası'na layık görülmüştür. Tekirdağ/Yarçeşme'den sonra Eceabat, Bigalı, Düztepe Güneyi, 180 Rakımlı Tepe Güneyi ve Çamlıtekke'yi karargâh olarak kullanmıştır.

Mustafa Kemal, Arıburnu, Anafarta ve Kireçtepe bölgelerindeki üç önemli kritik askerî müdahalesi ile Çanakkale Savaşları'nın kaderini tayin etmiştir. Bunlardan Arıburnu müdahalesi, 25 Nisan 1915 tarihinde İngilizlerin ilk çıkarma teşebbüsleri olan Arıburnu çıkarmasına karşı yapılmıştır. Conkbayırı-Anafarta müdahalesi, 6 Ağustos 1915 tarihinde ikinci çıkarma teşebbüsleri olan ve Conkbayırı-Anafarta hattını ele geçirmek teşebbüsüne karşı 9 ve 10 Ağustos 1915 tarihlerinde; Kireçtepe müdahalesi ise, Anafarta çıkarması sonrası kuşatma manevrası amacıyla yapılan Kireçtepe sırtlarını ele geçirme hedefli İngiliz girişimine karşı 16 Ağustos 1915'te gerçekleşmiştir.

Arıburnu müdahalesi, 25 Nisan 1915 tarihinde saat 04.30'dan itibaren Kabatepe açıklarından

çıkarma yapan, birçoğu Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinden oluşan İngiliz birliklerine karşı yapılmıştır. 27'nci Alay'a bağlı kıyı gözetleme postalarıyla karşılaşan İngiliz birlikleri kısa sürede Conkbayırı sırtlarına hızlıca ilerlemişlerdir. Kocaçimen-Conkbayırı hattı tüm yarımadanın en yüksek mevki olup burada tutunacak birliklerin, savaşın neticesini belirleyecek nitelikte olduğu muhakkak iken Bigalı'da ihtiyat tümeni olarak konuşlanmış olan 19'uncu Tümen, 25 Nisan çıkarmasının haberini saat 05.30'da almıştır; fakat düşmanın tam olarak nereye çıktığı ve miktarının ne olduğu hakkında henüz yeterli bir bilgi yoktur. Mustafa Kemal, sabahın erken saatlerinden itibaren birliklerini harekete hazır bir hale getirerek çıkarma hakkında detaylı bilgi almaya çalışmıştır. Nitekim kolordudan kesin bir emir almaksızın harekete geçme kararı vermiş ve 57'nci Alay ile bir dağ bataryasını yanına alarak Kocaçimen istikametine yürüyüşe başlamıştır. Bigalı'dan Kocaçimen'e doğru gitmek için kullanılabilir tek yol, Kocadere'den geçmekle mümkün olabilirdi; fakat burası geniş bir düzlüğe sahip olduğu için düşman gözetleme birlikleri, bu yürüyüşü fark edebilir ve donanma ya da uçak bombardımanına maruz kalabilir, endişesi ile Mustafa Kemal, emrindeki birlikleri Bigalı-Matikderesi-Kocaçimen istikametine fundalık, dere ve kayalıklar arasından yürütmüştür. Kocaçimen sırtlarına gelindiğinde birliklerine 10 dakikalık bir istirahat verip Abdalbayırı-Conkbayırı istikametine gelmelerini söylemiştir. Kendisi de yanına yaverini alarak durumu yakından görmek üzere Conkbayırı'na doğru yol almış; bu esnada düşmanın çıkarma teşebbüsüne karşı koyan 27'nci Alay'a ait gözetleme postasının bazı askerlerinin Düztepe bölgesinden Kocaçimen'e doğru kaçışıklarını görmüştür. Bizzat bu askerlerin önüne

geçerek onları durdurmuş ve mevzi almalarını sağlamıştır. Mustafa Kemal, hazırladığı raporunda bunu şöyle anlatır:

“- Niçin kaçıyorsunuz, dedim.

- Efendim, düşman, dediler

- Nerede, dedim.

- İşte! Diye 261 Rakımlı tepeyi gösterdiler.

- Düşmandan kaçılmaz, dedim.

- Cephanemiz kalmadı, dediler.

- Cephanemiz yoksa süngünüz var, dedim ve bağırarak süngü taktırdım ve yere yatırdım.”

Bunun üzerine düşman askeri de yere yatmış ve kazanılan kısa bir müddetten sonra 57'nci Alay ve dağ bataryası bölgeye yetişmiştir. Mustafa Kemal, Ruşen Eşref'e verdiği mülakatta içinde bulunulan bu durumu, Çanakkale Savaşları'nın en önemli anı olarak değerlendirir ve *“İşte, kazandığımız an, bu andı”* der. Gerçekten de saat 10.00'da taarruza başlayan 57'nci Alay birlikleri kısa sürede Conkbayırı-Kocaçimen hattının güvenliğini sağlamıştır. Yarımadanın en yüksek tepesi olan Kocaçimen'in elde tutulması, Mustafa Kemal'in öngörüsü sayesinde olmuştur. Bu hat, neredeyse tahliyenin yapıldığı 19/20 Aralık 1915 gecesine kadar değişikliğe uğramadan Türk birliklerinin elinde kalmıştır.

Conkbayırı-Anafarta müdahalesi ise 6 Ağustos 1915 tarihinden sonra ciddi takviye alan İngiliz birliklerinin kuşatma ve taarruz hareketlerine karşı elde edilmiş bir başarıdır. Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1915'te 19'uncu Tümen Komutanlığı'ndan ayrılarak Anafartalar Grup Komutanlığı görevine başlamıştır. 9 Ağustos saat 04.00'te Anafartalar Grup karargâhı Çamlıtekke'ye gitmiş, 6 Ağustos 1915 tarihinden itibaren düşman taarruzları hakkında, birlikler hakkında, ikmal hakkında bilgi alarak aynı günün sabahı 9 Ağustos 1915'te hazırlanan taarruzun

başına geçmiştir. Özellikle 7'nci ve 12'nci Tümen ile yapılan taarruzlar neticesinde akşam saatlerine doğru İngiliz birliklerinin Anafartalar'daki ileri harekâtı durdurulmuştur. İsmailoğlutepesi, Anafarta sırtı, Mestantepe Türk kuvvetlerinin elinde kalmıştır. 9/10 Ağustos gecesi birliklerin tuttıkları hattı tahkim etmelerini ve savunma için gerekli düzenlemelerin alınmasını emreden Mustafa Kemal, 10 Ağustos günü yaptırmayı tasarladığı Conkbayırı taarruzu için o yöne hareket etmiştir. 6 Ağustos çıkarmasından sonra ileri harekâta geçen İngiliz birlikleri, Kocaçimen-Conkbayırı mıntıkasında Şahinsirt'in zirvesi de dahil olmak üzere Sazlıdere taraflarını ve Conkbayırı platosunun en yüksek kısmını işgal etmişlerdi. İngiliz birliklerinin, bölgenin en yüksek mevki olan Kocaçimentepe'ye ulaşmalarına çok az kalmış iken ve Conkbayırı sırtlarını ele geçirerek Kocaçimen'e doğru taarruz ederken Mustafa Kemal, Kocaçimen-Conkbayırı hattının ele geçmemesi için 10 Ağustos saat 04.30'da baskın şeklinde bir taarruza karar vermiştir. Herhangi bir topçu ateşi olmaksızın yapılan taarruz, sessizce ve Mustafa Kemal'in havaya kaldırdığı kırbaç işareti ile başlamıştır. İngilizler, taarruzun ilk anından itibaren düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başlamışlar ve dört saat süren mücadeleden sonra Conkbayırı'nı tamamen boşaltmışlardır. 21 Ağustos 1915 tarihinde II. Anafartalar Muharebesi olarak adlandırılan muharebelerde, yine Mustafa Kemal, özellikle 7'nci ve 12'nci Tümen'le İngilizlerin taarruzunu durdurmuş ve geri atmıştır.

Kireçtepe müdahalesi ise İngiliz birliklerinin 6 Ağustos Suvla çıkarmasının bir başka dalgası olan Kireçtepe sırtlarını ele geçirmek amaçlı taarruzlarına karşı yapılmıştır. Bölgede sadece gözetleme amaçlı bulunan jandarma taburları nedeniyle kolayca gelişme imkânı bulan taarruz sonucu İngiliz

birlikleri, iki gün içerisinde Kireçtepe sırtlarının büyük bölümünü kolaylıkla ele geçirmiştir. Bölgeye gönderilen takviye birlikler (35'inci ve 36'ncı Alaylar), Kireçtepe sırtlarının en hâkim tepesi olan Aslantepe-Kanlitepe hattında mücadele içindedir. 15 Ağustos'ta İngilizler, Aslantepe'yi ele geçirerek Kanlitepe'ye taarruz etmişlerdir. Kireçtepe sırtlarındaki bu tehlikeli taarruzlar nedeniyle Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal, 16 Ağustos saat 10.00 civarı durumu bizzat yerinde görmek için Turşun bölgesine hareket etmiştir. Durumun ciddiyeti nedeniyle bölgedeki kuvvetleri Kireçtepe yönüne sevk etmiştir. Kendisi de bu birliklerle beraber muharebe hattına daha da yaklaşma gereği duymuştur. 161 Rakımlı Tepe civarında bölgenin İngiliz donanmasının sürekli ateşi altında olmasından dolayı gönderdiği takviye birliklerinin durduklarını, ilerleyemediklerini görmüştür. Mustafa Kemal, ani bir kararla atından inerek donanma ateşi altında koşar adımlarla yolu geçmiştir. Arkasından yaverleri geçmiştir. Bundan sonra Mustafa Kemal, "Gececeksiniz!" diye bağırarak, takviye birliklerinin parça parça koşmak suretiyle karşıya geçmesini sağlamıştır. Bu suretle yapılan karşı taarruzla Kireçtepe'nin hâkim noktaları, Türk birliklerinin eline geçmiştir.

Mustafa Kemal'in Gelibolu Yarımadası Kara Savaşları'nda yaptığı bu müdahalelerin her biri, çok kritik anlarda yapılmış müdahalelerdir. Bu müdahalenin yapıldığı tarihlere bakıldığı zaman, bu kritik durum anlaşılmaktadır. Her biri İngiliz birliklerinin takviye aldığı tarihlerden sonradır. Bölgenin en yüksek tepesi olarak Gelibolu Yarımadası'nın hem Ege Denizi tarafına hem de Çanakkale Boğazı'na hâkim bir noktası olan Kocaçimentepe, muharebelerin ilk gününden beri İngiliz birliklerinin hedefi olmuştur. Çünkü

Kocaçimentepesi'nin ele geçmesi, Çanakkale Boğazı'na hâkim olmak anlamına gelecek; böylece boğaz, İngiliz birliklerine açılmış olacaktır. Bu nedenle Gelibolu Kara Savaşları boyunca İngiliz birliklerinin gözü, Kocaçimentepesi'ndedir. İlk çıkarma günü olan 25 Nisan'da, 9/10 Ağustos Conkbayırı taarruzlarında ve 15/16 Ağustos Kireçtepe taarruzlarında doğrudan ya da dolaylı hedef, Kocaçimentepesi'dir. Bu taarruzlara karşı müdahalelerin hepsi Mustafa Kemal komutasındaki birlikler tarafından yapılmıştır. Bu bakımdan Mustafa Kemal, sadece Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Muharebeleri'nin değil; aynı zamana Çanakkale Boğazı'nın, Çanakkale Cephesi'nin, İstanbul'un kaderini tayin etmiştir, denilebilir. Nihayetinde Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal, askerî anlamda oldukça başarılı bir komutandır.

Çanakkale Cephesi'nde meslekî ve insanî olarak tecrübe ettiği kimi olaylar üzerinden tahlil edilecek olursa Mustafa Kemal'in çeşitli karakteristik özelliklerini de ortaya çıkarabilmek mümkün görünmektedir. 19'uncu Tümen'e bağlı Arap erlerinden oluşan 77'nci Alay askerleri Kanlısirt'in güneyine taarruz etmeleri gerekirken etmediklerini ve gece boyunca düzensiz bir şekilde oraya buraya ateş ettiklerini ve daha sonra da bütün alayın neredeyse tamamının firar ettiğini öğrendiğinde 77'nci Alay 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet Emin Efendi'ye *"Şimdi bize düşen bu kaçanlara lanet etmek değil onları tekrar toplayıp muharebeye sevk etmektir. Bunun için derhal tabancanızı çıkarınız ve bütün maiyetinizde ve temasınızda bulunan zabıtlere aynı selahiyeti verdiğimi tebliğ ediniz. Kaçanları vurunuz ve kuvvetlerinizi Kocadere'nin garbındaki dereye toplayınız."* diye emir vermiştir. Mustafa Kemal'in, kaçanların vurulması ile ilgili bu sert tutumunun, muharebe esnasında askeri

bir kural olduğu şüphesizdir ve bunun oldukça etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Esat Paşa hatıralarında *"72'nci ve 77'inci Alaylardan savaş alanını bırakarak, gerideki çadırlara kaçan bazı Arap erlere de en şiddetli cezanın uygulanması ve bazısına da dayak atılarak yapılan şiddet gösterisi, sarsılmak üzere bulunan 19'uncu Tümen'e taze hayat getirmişti."* diye not almıştır. 19'uncu Tümen Komutanı olarak Mustafa Kemal'in bu tarzda oldukça net emirleri bulunmaktadır. 5 Haziran 1915 tarihinde yayınladığı fırka emrinde, *"yerini bırakan, boşaltan erden, herhangi rütbede olursa olsun zabıtlar o anda orada bulunan üstü tarafından hemen idam edilecek ve sonucu bana bildirilecektir."* demektedir. Osmanlı Devleti'nin uzun yılların verdiği yenilgiler silsilesinin yarattığı psikolojik etkinin özellikle subay kademesinde hissedilmesinin bir örneği olarak Mustafa Kemal'in de özellikle Balkan yenilgisine atfederek yayınladığı emirlerde dahi sert ve kararlı tutumu görülmektedir. Mustafa Kemal, 1 Mayıs Türk taarruzundan önce birliklerine gönderdiği emirde, *"İçimizde ve kumanda ettiğimiz askerlerde Balkan hacaletinin (utancının) ikinci bir safhasını görmektense, burada ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunacağını katiyen kabul etmem. Şayet böyleleri olduğunu hissediyorsanız, derhal onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim."* demektedir. Tüm bunlardan anlaşıldığı üzere Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal, sert ve kararlı bir komutandır.

Gelibolu Yarımadası'nda arazi bakımından birçok tepecik, düzlük gibi yer isimlerinin bilinmediği, savaş esnasında kimi yazışmalarda bazı sıkıntıların yaşandığı gözlenmiştir. Zaten birçok coğrafi alanın da ismi savaş esnasında koyulmuştur. Bu karışıklıkların giderilmesi ve duruma bir düzen verilmesi için Mustafa Kemal, 29 Mayıs 1915 tarihinde gönderdiği bir emirde,

avcı hendekleri ve geri kısımlara; hatta siperlere birer numara verilmesini önermiştir. Buna göre 45'inci Alay'ın 3'üncü Taburu siperleri için (1,8), 72'nci Alay için (9,12), 64'üncü Alay için (13,20), 27'nci Alay için (20,30) numaraları kullanılacaktır. Yayınladığı emirde ayrıca *“Böyle olmakla beraber önemli bir olaya sahne olmuş siperlere münasip adlar da verilebilir. Misal Mehmet Çavuş Siperi gibi...”* demiştir. Anlaşıldığı üzere Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal, titiz ve düzenli bir komutandır.

25 Nisan-17 Mayıs 1915 tarihleri arasında 19'uncu Tümen Komutanı olmasına rağmen, kolordu mevcuduna yakın birliklere komuta etmiş; düşmanın ilk çıkarma harekâtını başarı ile durdurmuştur. Bu tarihler arasında yarbay rütbesinde olmasına rağmen 20.000 kişilik bir askerî birliğin sorumluluğunu üstlenmiş; Arıburnu Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmıştır. 6 Ağustos çıkarmasından sonra İngiliz birliklerinin Conkbayırı-Kocaçimen bölgesine epey yaklaştıklarında Liman von Sanders'in durumu buhranlı ve tehlikeli göyerek *“Vaziyeti nasıl gördüğünü ve nasıl bir tedbir tasavvur ettiği”* sorulduğunda *“Bütün kumanda ettiğiniz kuvvetleri emrime veriniz.”* şeklindeki önerisine alaylı bir şekilde *“Çok gelmez mi”* cümlesine Mustafa Kemal'in verdiği yanıt, *“Az gelir”* olmuştur. Mesuliyet yükünü ölümden de ağır gören Mustafa Kemal, anlaşıldığı üzere Çanakkale Savaşları'nda mesuliyet almaktan kaçmayan, kendine güvenen ve sorumluluk alabilen bir komutandır.

Mustafa Kemal, düşman birliklerinin nerelere çıkacağını belirlemek amacıyla arazide çeşitli harp oyunları yaptığı sırada düşmanın Alçıtepe hedefli Seddülbahir'e; Kocaçimen ve Kilitbahir hedefli Kabatepe'ye çıkacağını öngörmüştür ve bu düşünceye göre savunma tertibatı almıştır. 25

Nisan 1915'te çıkarma bölgeleri Mustafa Kemal'in tahmin ettiği gibi olmuştur. 25 Nisan'daki 57'nci Alay'ın müdahalesindeki başarı, kuşkusuz, amfibi harekâtın Mustafa Kemal'in beklediği yönde olmasından kaynaklanmaktadır. Buna ilaveten savaş içerisinde kimi taarruzlarda yaptığı hamleler, kendisinin sezgi kabiliyeti yüksek bir komutan olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra sadece kısmî taarruzlarda değil; aynı zamanda savaşın genel gidişatı hakkında da doğru öngörülerde bulunmuştur. Anafartalar çıkarmasından önce düşmanın nereden geleceği yönündeki tahmini de benzer şekilde doğru çıkmıştır. Bütün bu nedenlerle Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal, öngörüsü ve sezgi kabiliyeti yüksek bir komutandır.

Maydos Mıntıka Komutanı olduğu sırada Mustafa Kemal, süngü hücumunda yaralanan askerleri kontrol ederken, silahının bozulması üzerine eline kürek alarak düşman üzerine saldıran Mehmet Çavuş isminde bir askere rastlamıştır. Hemen orada Mehmet Çavuş'un nişanla ödüllendirilmesini istemiştir. Nitekim daha sonradan üne kavuşan Mehmet Çavuş, Mustafa Kemal'in ödüllendirilmesini istediği bu askerdir. Mustafa Kemal'in 16 Ağustos'ta Kireçtepe'ye müdahalesinde de benzer bir durum yaşanmıştır. Mustafa Kemal, gönderdiği takviye birliklerinin donanma ateşleri nedeniyle ilerleyemediğini görmesi üzerine, kendisi ani bir kararla atından inerek düşman donanmasının yoğun ateşleri arasından yolu geçmiştir; bir an için tereddüt geçiren askerlerden birinin koşar adımlarla yolu geçmesi üzerine Mustafa Kemal, hemen orada yaverinin omzundan nişanı çıkartmış ve bu askerin omzuna takmıştır. Bu nedenlerle Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal, askerlerini seven ve başarılarından dolayı onları onurlandıran bir komutandır.

Henüz Sofya’da ataşemiliter olarak görev yaparken Birinci Dünya Savaşı’nda aktif görev almayı kendisi istemiş ve kendi isteği ile cepheye gelmiş olan Mustafa Kemal, muharebenin ilk günlerinden itibaren kimi hoşnutsuzluklar yaşamıştır. Düşmanı karaya çıkarmama esasına dayanan savunma planı, Liman von Sanders tarafından değiştirilmiştir. Bu karar, Mustafa Kemal’i etkilemiş görünmektedir ki, öngörülerinin gerçekleştiğini gördükçe, Çanakkale’de komutayı bir Türk komutanın üstlenmesi gerektiğine inanmaya başlamıştır. 3 Mayıs 1915 tarihinde Enver Paşa’ya bir mektup yazarak *“Vatanımızın müdafasında kalbi ve vicdanları bizim kadar daraban etmediğine (çarpmadığına) şüphe olmayan başlarında von Sanders olmak üzere bütün Almanların”* tanımlamasından sonra bizzat Enver Paşa’nın sevk ve idareyi üstlenmesini talep etmiştir. 1 Mayıs 1915 tarihinde Türk askerinin geri çekilmesini öneren Alman Albay Kannengiesser’e karşı çıkan Mustafa Kemal, herhangi bir geri çekilmenin, bütün birliklerin düzenini bozacağını söylemiştir. 9 Ağustos günü Anafartalar Grup Komutanlığı’nı üstüne almak için Çamlıtekke’ye giderken Matik deresi civarında Albay Wilmer komutasındaki 5’inci Tümen karargâhına rastlamış ve buradaki birliklerin cephe gerisinde görev verilmeden tutulduğunu görmüştür. Bu tümenin komutanının da karargahında olmadığını fark ederek notlarına *“Vatanın bağına hançer saplandığı bu sırada, öteden beri emanet bırakılan sorumluluk nedeniyle savaş meydanında bulunması lazım gelen bu kumanda heyeti, burada nasıl işsiz bırakılmıştı?..”* ifadelerini yazmıştır. Bu tür olumsuz olaylara rağmen Mustafa Kemal’in muharebelerin ilk gününden itibaren azimle savaşmasının vatan ve millet sevgisinden başka açıklanabilir izahının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle Çanakkale

Savaşları’nda Mustafa Kemal, yurt sevgisi ile dolu bir komutandır.

Tüm bunların yanı sıra Çanakkale Savaşları’nda Mustafa Kemal, henüz muharebeler esnasında Türk ordusu ve Türk halkı için kahraman olarak tanınan bir komutan olmuştur. Çanakkale Savaşları esnasında, *“hâsıl edecekleri hususları halka, tarihe ve nesillere tasvir ve tebliğ etmek üzere”* çoğu edebiyatçılardan oluşan bir heyetin cepheyi gezmelerine izin verilmiştir. Bu gezide bulunan Mehmet Emin Yurdakul, 28 Eylül 1915’te yazdığı *“Ordunun Destanı”* isimli şiirinde Mustafa Kemal’in ismini *“Ey Mustafa Kemallerin aziz yeri”* şeklinde geçirmiştir. Mustafa Kemal’in adının geçtiği ilk mensur eser de (Uryanizade Vahid, Çanakkale Cephesi’nde Duyup Düşündüklerim, 1332/1916) Çanakkale Cephesi ile ilgili olmuştur. Mustafa Kemal, Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi’ne mensup Vekiller Heyeti’nin de dikkatini çekmiştir. Kütahya Mebusu Abdullah Azmi, İstanbul’a döndükten sonra Meclis-i Mebusan toplantısında Mustafa Kemal’den söz etmiştir: Anafartalar’da karargâhına gittikleri zaman Mustafa Kemal’in *“Secaat (yiğitlik) ve besaleti (cesurluğu)”* ne şahit olduğunu aktaran Abdullah Azmi, görevindeki dikkatini ise meclis kürsüsünden şu şekilde bir anekdotla aktarmıştır: *“Öğle yemeğini orada yesinler diye haber gönderdiler. Ertesi gün öğle yemeğine kadar olan zamanda 18 tane harita yaptırmış, herkesin ismi ile yemek tabağının yanına koydurmuştu... Bu hikâyeden maksadım, Mustafa Kemal Bey’in vazifesindeki dikkatin bir numunesini göstermek ve bulunduğu mevkiin haritasını sizlere irae etmek üzere bize tevdi eylediğini bildirmektir.”*

Mustafa Kemal’in Çanakkale’deki başarılarından dolayı artan şöhretine basın da ilgisiz kalmamıştır. Mustafa Kemal’in basına yansıyan ilk

mülakatı Çanakkale Savaşları esnasında olmuştur. Harp Muhabiri Ali Ekrem Bey'i karargâhında ağırlayarak siper hatlarını dolaştırarak gözlem ve değerlendirmelerde bulunan Mustafa Kemal, 21 Temmuz 1915 tarihli Tanin Gazetesi'nde *"İngilizlere ilk darbeyi vurmuş, karaya çıkan düşman kuvvetini bir hamlede denize dökmek şerefini kazanan kumandan"* ifadeleri ile tarif edilmiştir. Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde (29 Ekim 1915) Mustafa Kemal'in fotoğrafı basılmış ve altına *"Çanakkale Muharebat-ı Berriyesinde (kara muharebelerinde) fevkalade yararlılıkları görülen ve emr-i müdafâ'adaki iktidar ve mahareti ile bi'l-hakkın ihzârı şân-ı şeref eyleyerek boğazları ve makam-ı hilafeti kurtaran komutanlarımızdan celadet-i fitriye ve havarık-ı hamaset ile mümtaz Miralay Mustafa Kemal Bey Efendi"* yazılmıştır. Bununla birlikte Servet-i Fünun Dergisi'nin 6 Ocak 1916 tarihli nüshasının kapağında Mustafa Kemal'in fotoğrafı yer almış ve altına, *"Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ve Mahiyeti"* yazılmıştır. Henüz Milli Mücadele yıllarından önce, bir Osmanlı subayı olarak "Anafarta Kahramanı" olarak tanınan Mustafa Kemal'in ismi, Birinci Dünya Savaşı'na katılan gazi ve şehitler için 1917 yılında Urfa'da yapılan anıtın bir cephesine "Mustafa Kemal Paşa Caddesi" ifadesi ile yazılmıştır.

“Bu madde, ilk kez, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan Atatürk Ansiklopedisi’nde yayınlanmıştır.”

Kaynakça

- Ataksor, Halis Bey. *Çanakkale Raporu*. İstanbul: Arma Yayınları, 1975.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Arıburnu Muharebeleri Raporu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- Atay, Falih Rıfki. *Atatürk’ün Hatıraları 1914-1918*. Ankara: Türkiye İşbankası Kültür Yayını, 1965.
- Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi*. V. Cilt, I. Kitap, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1978.
- Bülkat Esat. *Çanakkale Savaşı Hatıraları*. 2. Baskı, Haz. Nurer Uğurlu, İhsan Ilgar, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2004.
- Dinç, Bekir. “Çanakkale Savaşları’nda Kireçtepe Muharebeleri (06-16 Ağustos 1915)” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, 2022.
- Karataş, Eda ve Didem İlkem Cumalı. *Türk Savaş Muhabirlerinin Kaleminden Çanakkale Savaşları*. İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları, 2021.
- Karataş, Murat. *Haritalarla Çanakkale Savaşları Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Kara Muharebeleri*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2007.
- Karataş, Murat. “Çanakkale Cephesi’nde Mustafa Kemal’in Karargahı”, Anafarta, Sayı 4, 2019, 11-17.
- Karataş, Murat. “Karakteristik Özellikleri ve Tarihî Misyonuna Etkisi Bakımından Çanakkale Savaşlarında Mustafa Kemal” Genç Akademisyenlerin Gözüyle Tek Adam Mustafa Kemal Sempozyumu, Ankara, 2008, 39-56.
- Karataş, Murat. “Maydos Muntika Komutanı Mustafa Kemal (25 Şubat-23 Mart 1915)”, Anafarta, Sayı: 7, 2020, 19-28.
- Karataş, Murat. “Uydurma mı, Vazife mi? Çanakkale’de Arıburnu Kuvvetleri Kumandanı Meselesi”, Anafarta. Sayı: 1, 2018, 6-14.
- Karataş, Murat. “Mustafa Kemal’in Vatan Müdafaaasında Geri Dönüşü Olmayan İlk Durağı: Yarçeşme Barakaları”, Anafarta, Sayı 10, 2021, 33-38.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre 3, İctima Senesi 2, c 1, 1 Teşrin-i Sani 1331, TBMM Basımevi, 1991.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Birinci Kitap, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2005.
- Özen, Gökşen. “Çanakkale Muharebeleri’nde 72’nci Alay.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2020.
- Servet-i Fünun Dergisi*, Numara 1281, 24 Kanun-i evvel 1331.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Çanakkale Muharebelerinde 19’uncu Tümen Cerideleri*, 6 Cilt, Ankara 2017.
- Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 16 Teşrin-i evvel 1331.
- Terzi, Buğra. “Çanakkale Muharebeleri’nde 26. Alay’ın Rolü.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2019.
- Ünaydın, Ruşen Eşref. *Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal ile Mülakat*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2001.

Atıf

Karataş, Murat. “Mustafa Kemal (Atatürk)”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2022.

Murat, Karataş, “Mustafa Kemal (Atatürk)”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2022.